

BIBLIOTECA
COTA 24 905 taria

pe 273/06

B.C.U. Bucuresti

C134396

Inno. A. 5654

24905

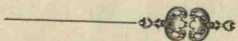
OV. DENSUȘIANU

OBIECTUL ȘI METODA
FILOLOGIEI

LECȚIE INAUGURALĂ
ȚINUTĂ LA FACULTATEA DE LITERE DIN BUCUREȘTI
LA 29 OCTOMBRE 1897.

134396
968481

BUCUREȘTI

Editura Librăriei STORCK & MÜLLER

53 - CALEA VICTORIEI - 70

1897.

1956

1931

Domnilor,

Catedra pe care am onoare de a o inaugura astăzi vine să umple o lacună simțită de oricine-și dădea samă de importanța studiilor de limbă și literatură română în învățămîntul nostru superior. O perspectivă bogată în cercetări se deschide acum dinaintea noastră, și drumul pe care-l vom percurge împreună va părea cu atît mai atrăgător cu cît greutățile ce le vom întîmpina vor stimula curajul meu și emulațiunea D-stră. Iluziuni multe să nu ne facem, de sigur, cînd vom reuși să învingem o parte din piedecile ridicate în calea noastră, pentru că nu trebuie să uităm că ceea-ce am ajuns să cunoaștem este încă puțin față de ceea-ce a rămas necunoscut. Și o asemenea convingere să ne călăuziască cu atît mai mult cu cît știm singuri cît de slabe sînt adeseori mijloacele de care dispunem și cît de greu este să dăm totdeauna un răspuns satisfăcător, dacă nu definitiv, atîtor e-

nigme ce se înalță în drumul nostru ca un sfînx dinaintea căruia nu s'a oprit încă un Oedip.

Istoria limbei romîne, cu care ne vom ocupa anul acesta, este plină de asemenea enigme. Din lecțiunile ce le vom avea se va vedea cit de greu este să urmărim fie-care fapt în toate amănunțimile lui și cite chestiuni așteaptă încă o deslegare de la noi. Aceasta nu ne va împedea însă să ne facem o idee lămurită despre evoluțiunea limbei romîne, de îndată ce vom avea la îndemină cite-va date sigure care să ne permită să răspundem la o parte măcar din punctele de întrebare puse de noi.

Făcînd istoria limbei romîne, noi nu o vom considera de loc ca un studiu de speculațiune filosofică. Expunerea noastră va fi pur istorică, adevărat descriptivă. Faptele pe care le vom cerceta vor fi studiate din punct de vedere al desvoltărei lor istorice, arătînd cum limba romînă s'a format încetul cu încetul, care sînt elementele care au intrat în alcătuirea ei și cu ce particularități se prezintă ea în diferitele momente ale istoriei sale. Fenomenele limbei romîne nu vor fi deci luate de noi ca mijloc pentru a proba niște principii lingvistico-filosofice stabilite de mai înainte și care își pot găsi aplicare la orî-ce limbă. Această metodă, care a fost urmată și la noi, nu ne poate da nici odată un studiu complet asupra istoriei unei limbi, pentru că ea nu este în stare să îmbrățișeze

toate faptele, ci numai acelea care se pot aplica la un principiu sau altul. Ea este de asemenea insuficientă pentru a ne da o idee generală de istoria unei limbi, pentru motivul că cercetătorul ia în acest caz fenomenele lingvistice în bloc, amestecind fapte din trecut cu fapte constatate astăzi, fără a ne arăta totdeauna seria întregă de schimbări prin care a trecut fiecare fenomen. Un studiu inspirat de o asemenea metodă face și el parte de sigur din ceea-ce d. Hermann Paul (*Prinzipien der Sprachgeschichte*) numește «Geschichtswissenschaft» spre deosebire de «Gesetzeswissenschaft»; el nu ne dă în fond însă decit cite-va principii de istoria limbei și nici de cum istoria însăși a unei limbi. Numai după ce am ajuns să cunoaștem imensul material de fapte cuprinse în documente și în vorbirea de toate zilele, numai după ce am aflat, pe cit este cu putință, legătura dintre aceste fapte, numai atunci sîntem îndreptățiți să ne întrebăm după ce principii s'au întîmplat schimbările constatate. O cercetare trebuie să preceadă pe cealaltă, și tocmai pentru aceea credem că în starea actuală a filologiei noastre, o expunere sistematică a fazelor prin care a trecut limba romină, trebuie să fie punctul nostru de plecare și baza oricăror altor studii ulterioare.

Dacă, cum am spus, cursul din anul acesta îl vom consacra istoriei limbei romine, lăsînd pentru anii viitorii istoria literaturii, această împăr-

țire o facem numai pentru a înlesni cercetările noastre într'o materie atât de vastă. Nu vom perde nici de cum din vedere că amîndouă aceste studii stau în strînsă legătură unul cu altul și că se întregesc reciproc. Nu vom uita de asemenea că orî-ce cercetare serioasă de istoria limbii sau literaturii se razimă pe ce ea-ce nu nim filologie și că cine nu are o educațione-filologică suficientă nu va fi în stare nici odată să deie ceva mai original și mai durabil într'o ramură cum este aceea cultivată de noi. Ca o introducere deci la cursul nostru, mi se pare necesar să vă vorbesc astăzi de obiectul și metoda filologiei, pentru ca să vedeți cum studiile de istoria limbii sau literaturii au ca bază știința filologică și cum metoda preconizată de aceasta din urmă nu este de cit metoda pe care o vom aplica-o noi în toate investigațiunile noastre.

Părerii numeroase s'au emis asupra filologiei. Astăzi încă, cu toate progresele făcute de această știință, discuțiunii asupra acestei chestiuni se aud la fie-care pas. Pentru unii, filologia cuprinde ceva vag, confuz, greu de definit. Pentru aceștia filologia nu este decît o ocupațiune sterilă și pedantică. Și această părere o întilnim cu deosebire acolo unde cercul celor ce se ocupă cu asemenea studii este cit se poate de restrîns. Alții consideră filologia ca fiind identică cu linguistica ¹⁾.

---

1) O asemenea confuziune între filologie și linguistică

După alții, în sfârșit, filologia n'ar avea ca obiect decît să se ocupe de originea cuvintelor. Toate aceste păreri sînt unilaterale sau false și nu ne pot da o idee de obiectul adevărat al filologiei. Pentru a vedea cât de greșite sînt aceste concepțiuni nu avem decît să arătăm care este, după noi, adevăratul obiect al filologiei, examinînd mai întîiu pe scurt opiniunile mai însemnate care s'aũ emis în timpul din urmă în această privință.

Cel dintîiu care a studiat mai de aproape și cu o deosebită competență chestiunea care ne preocupă este August Böckh, unul din cei mai mari filologi clasici ai secolului nostru. În monumentală sa lucrare, *Encyclopädie und Methodologie der philologischen Wissenschaften*, publicată după moartea sa de Bratuschek și Klussmann în două edițiuni (Leipzig 1877, 1886),¹⁾ Böckh examinează și critică toate părerile care s'aũ emis înaintea lui asupra filologiei, ajungînd în cele din urmă la concluziunea că filologia este «recunoașterea cunoscutului» (die Erkenntniss des Erkannten), reconstruirea adecă a tot ce spiritul omenesc a creat în trecut. După concepțiunea lui Böckh studiul filologiei trebuie să ne conducă la cu-

---

vedem chiar la învățați ca A. Sayce, *Introduction to the science of language*, Londra, 1883; *The principles of comparative philology*, Londra, 1883.

1) V. darea de samă a d-lui Steinthal în *Zeitschrift für Völkerpsychologie*, t. XI, (1879), pp. 80—96, 302—326.

noașterea întregii vieți culturale a unui popor, la înțelegerea tuturor producțiilor lui. De aceea, după Böckh, un filolog trebuie să studieze tot ce ni-a rămas de la un popor ca manifestațiune intelectuală a lui.

Această concepțiune a lui Böckh a fost admisă de cea mai mare parte din filologi; ¹⁾ ea a fost însă contestată de alții, deși aceștia mai puțin la număr decît cei dintîi. ²⁾

1) M. Hertz, *Zur Encyclopädie der Philologie*, publicată în *Commentationes philologicae in honorem Th. Mommseni*, Berlin, 1877.—B. Schmidt, *Ueber Wesen und Stellung der klassischen Philologie* (Rede bei der öffentlichen Feier der Uebernahme des Prorektorats der Universität Freiburg am 13 Juni 1879), Friburg in Brisgau, 1879.—F. Herdergen, *Die Idee der Philologie*, Erlangen, 1879.—T. Reinach, *Manuel de philologie classique*, 2-e édition, Paris, 1883, p. 1.—H. Urlichs, *Begriffsbestimmung und Einteilung der Philologie*, in Iwan v. Müller, *Handbuch der klassischen Altertums-Wissenschaft*, München, 1892, p. 1.—K. Elze, *Grundriss der englischen Philologie*, Halle, 1889, p. 12.—H. Paul, *Grundriss der germanischen Philologie*, Strasburg, 1891, t. I, pp. 1 și urm. Acești doi din urmă primesc teoria lui Böckh cu oare-cari restricțiuni.

2) Usener, *Philologie und Geschichtswissenschaft*, Bonn, 1882. Autorul, deși combate aici pe Böckh, ajunge în cele din urmă la o concepțiune destul de apropiată de a acestui din urmă.—G. Körting, *Encyclopädie und Methodologie der romanischen Philologie*, Heilbronn, 1884, t. I, p. 82; *Handbuch der romanischen Philologie*, Leipzig, 1896, pp. 8—9; *Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der rom. Philologie*, München și Leipzig, 1892, t. I, pp. 149—150.—G. Gröber, *Grundriss der romanischen Phi-*

Nu ne putem întinde aici asupra tuturor părților slabe din definițiunea dată de Böckh; cite-va observațiuni numai ne vor arăta, credem, în de ajuns cit de contestabilă este părerea emisă de ilustrul filolog.

Böckh a scăpat din vedere că de îndată ce admitem definițiunea formulată de el, filologia nu mai poate fi considerată decit ca o știință auxiliară. Și într'adevăr, dacă filologia are ca obiect, după cum susține Böckh, cunoașterea spiritului unui popor sub toate formele lui, ea intră în serviciul și cadrele științei pe care d-nii Lazarus și Steinthal o numesc «Völkerpsychologie». În asemenea împrejurări filologul nu mai lucrează decit pentru a procura acestei științe datele necesare pentru generalizările ei. Fără îndoială cercetările filologice pot fi utilizate cu mult folos de acela care se ocupă cu «Völkerpsychologie,» dar nu trebuie să uităm că un filolog nu se gindește de loc la aceasta în momentul când studiază faptele și că nu i se cere să se întrebe la ce pot servi rezultatele cîștigate de el.

---

logie, Strasburg, 1886, t. I., p. 142. Asupra părerilor acestor doi din urmă filologi vom reveni mai departe.—D. M. Bonnet în lecțiunea sa de deschidere publicată în *Revue internationale de l'enseignement*, 15 Mai 1891, pp. 431—451, sub titlul de *Qu'est-ce que la philologie?* nu se exprimă mai de aproape asupra teoriei lui Böckh. Studiul d-sale nu ne dă pe de altă parte nici un răspuns la chestiunea care ne preocupă.

Dar Böckh nu numai că a atribuit filologiei un obiect pe care-l urmărește o știință cu mult mai vastă; el a confundat încă două lucruri cu totul deosebite. Introducând în domeniul filologiei studiile privitoare la artă, religione, drept, etc., el n'a avut în vedere faptul că asemenea studii pot contribui la lămurirea unor chestiuni de filologie, în calitate de științe auxiliare, dar că ele nu formează nici de cum obiectul acestei din urmă. O persoană care se ocupă cu istoria artei, de exemplu, poate veni de multe ori în ajutor unui filolog, dar aceasta nu ne îndreptățește s'o calificăm de filolog.¹⁾

O altă împrejurare ne poate convinge încă și mai bine cât de greșită este concepțiunea lui Böckh. Dacă definițiunea dată de el ar fi adevărată, faptele pe care le observăm zilnic în activitatea științifică ar trebui să-i deie confirmare. În realitate însă lucrurile nu stau așa. Diferitele grupări ce s'au făcut în filologie se razimă pur și simplu pe considerațiunii privitoare la studiul limbei și nici de cum pe motive ca acele formulate de Böckh. Filologia romanică și-a luat naștere cînd raporturile dintre diferitele idiome eșite din limba latină au început a fi recunoscute și studiate în mod științific. Asemănarea de limbă între mai multe popoare a fost

---

1) O asemenea obiecțiune a fost adusă și de d. Körting, *Handbuch der rom. Phil.*, pp. 8—9.

de ajuns pentru ca o nouă ramură a filologiei să-și ia naștere, și acei care au constituit-o nu s'au întreat mai întâiu dacă spiritul acestor popoare este același—lucru care singur, după părerea lui Böckh, ar fi permis o asemenea grupare.

Încă o ultimă obiecțiune pentru a arăta cit de șubred este edificiul ridicat de Böckh cu atita măiestrie. Sînt popoare care au dispărut fără să lase cea mai mică urmă din limba lor sau urme foarte puțin însemnate. Aceasta nu împedecă însă pe cine-va să cunoască pe alte căi spiritul acestui popor, și acel care ajunge aici nu poate fi cu toate acestea considerat ca filolog. Ceea ce s'a întîmplat cu Daciî ne poate servi de exemplu. Urmele de limbă ce ni-au rămas de la ei sînt prea slabe pentru ca să ne facem o idee de particularitățile vorbirei lor. Mijloacele nu ne lipsesc totuși ca să știm în ce condițiuni trăiau ei și pînă la ce grad de cultură ajunsese. Aceasta nu ne permite însă să vorbim de o filologie dacică, după cum ar rezulta din definițiunea lui Böckh.

Critica pe care am făcut-o teoriei filologului german, a arătat, cred, în mod indirect care este concepțiunea noastră despre filologie. Mai înainte însă de a o expune, ne vom opri un moment și asupra altor păreri emise în această privință.

În *Encyclopädie und Methodologie der romanischen Philologie*, t. I, pag. 82, d. Körting definește filologia ca o știință care are ca obiect cunoaște-

rea particularităților intelectuale ale unui popor (sau grup de popoare) întru cît ele aũ fost sau sînt încă exprimate în limbă și literatură.¹⁾ După cum a observat deja d. Gröber,²⁾ definițiunea aceasta se apropie de a lui Böckh. D. Körting n'a făcut decît să restrîngă domeniul filologiei la studiul limbei și literaturii; în fond însă el cere de la filolog același lucru ca și Böckh.³⁾

Altfelîu este înțeleasă filologia de d. Gröber. După dînsul, ea ar avea ca obiect studiul vorbirei sau al limbei întru cît ea este sau a devenit neînțeleasă.⁴⁾ Această definițiune exclude, după cum a observat foarte bine d. Elze⁵⁾, o parte din domeniul limbei, vorbirea zilnică.

După d. Tobler, filologia are în vedere «cunoașterea și înțelegerea producțiunilor intelectuale dintr'un anumit timp și loc întru cît ele sînt exprimate în limbă.»⁶⁾ Definițiunea d-lui Tobler nu se deosebește mult de cea a d-lui Körting; ea se apropie însă puțin de modul nostru de a vedea.

1) Cf. *Handbuch der rom. Phil.*, p. 1.

2) *Grundriss der rom. Phil.*, p. 142.

3) D. Körting a recunoscut de altmintrelea singur slăbiciunea definițiunei sale, *Handbuch*, p. 7.

4) *Grundriss der rom. Phil.*, t. I, p. 146.

5) *Grundriss der englischen Philologie*, p. 20.

6) *Romanische Philologie an deutschen Universitäten* (Rede bei Uebnahme des Rektorats), Berlin, 1890, pp. 7-8. Cf. *Grundriss der rom. Phil.*, t. I, p. 251.

Pentru noi, obiectul filologiei este de a studia limba unui popor (sau mai multor popoare) și de a înțelege tot ce găsim din această limbă în documente sau auzim în vorbirea de toate zilele.

Din definițiunea aceasta se vede lămurit că filologul nu urmărește ceea-ce admitea Böckh¹⁾. Pentru el ținta studiilor sale se găsește în însuși obiectul lor și dacă, cum am spus mai sus, rezultatele obținute de el pot servi aceluia care se încearcă să reconstituiască viața intelectuală a unui popor, aceasta nu-l interesează pe el direct și imediat.

Astfelîu înțeleasă filologia, ea apare ca baza orî-cărui studiu de istoria limbei și literaturii unui popor. Aceasta nu însemnă că ea cuprinde în sine numai aceste două genuri de cercetări. În cadrele ei intră și studii care nu interesează de cît indirect istoria limbei și literaturii. Un filolog, examinînd un document, este silit să se ocupe de autenticitatea lui, să arăte în ce împrejurări a fost scris, în ce legătură stă cu alte documente, la ce ordine de idei se rapoartă cutare sau cutare termin întrebuițat în text și ce valoare are el pentru filologie. Cînd un monu-

1) Cu toate acestea singur Böckh se exprimă într'un loc că studiul limbei este obiectul primitiv al filologiei: «Das gesprochene oder geschriebene Wort zu erforschen, ist—wie der Name der Philologie besagt—der ursprünglichste philologische Trieb.» *Encyclopädie*, p. 11. Cf. I. v. Müller, *Handbuch der klas. Altertums-Wissenschaft*, t. I., p. 6.

ment literar este păstrat în mai multe manuscrise, filologul trebuie să examineze de aproape fie-care manuscris, să arăte toate particularitățile și raporturile lui față de celelalte, să fixeze locul lui în clasificățiunea generală a manuscriselor și să stabilească textul pe baza acestei clasificățiuni. Toate acestea sînt chestiuni asupra cărora nu se poate întinde pe larg acela care se ocupă de istoria limbii sau literaturii. Expunerea lui însă trebuie să se întemeieze pe asemenea cercetări prealabile, fără de care afirmațiunile lui nu pot avea nici cea mai mică valoare științifică. Rezultă dar din cele spuse că istoria limbii și literaturii nu sînt decît două ramificațiuni din ceea-ce numim filologie. Pentru noi în special mai rezultă că pe lângă catedra care mi s'a încredințat, o catedră specială de filologie romină ar trebui să se creeze cu scopul de a se studia chestiuni de filologie ca acele amintite de noi mai sus. Această lacună vom căuta s'o umplem, pe cit ne va fi cu putință, în conferințele noastre din seminarul pe care voesc să-l înființez pentru a începe lucrări practice de filologie romină și romanică în general.

Dacă domeniul istoriei limbii și al literaturii este mai restrîns decît acel al filologiei, el cuprinde în schimb un grup de cercetări care sînt streine, propriu vorbind, de aceasta din urmă. După cum un botanist studiază florile fără să se întrebe dacă colorile lor sînt frumoase sau

nu, tot așa un filolog analizează fenomenele linguistice fără să se exprime asupra valorii lor estetice. Acel ce se ocupă însă cu istoria limbii și literaturii nu trebuie să constate numai și să explice fenomenele, ci să le și aprecieze. De aici necesitatea de a studia limba și literatura și din punct de vedere al esteticii. Mulți sint de sigur de părere că acel ce se ocupă cu filologia nu este totdeauna în stare să-și facă o judecată estetică asupra unei opere literare oare-care. Și aceasta din cauză că studiile de filologie nu pot merge alături cu cele de estetică. O asemenea opinie ni se pare cu desăvârșire nejustificată. Dacă există filologi care studiază monumentele literare fără să se întrebe asupra valorii lor estetice, pentru că aceasta nu li se impune, găsim alții care sint de multe ori mai în stare să ajungă la o judecată dreaptă asupra unei opere literare decît un așa zis critic de profesiune. Orice apreiare presupune, între altele, cunoștințe vaste de literatură, și un filolog care a trecut în revistă literatura unuia său mai multor popoare dispune în fie-care moment de nenumărate mijloace pentru a putea formula o apreiare estetică mai întemeiată de cit acea a unei persoane care s'a mărginit numai la o singură epocă literară și a privit operele numai la suprafață. Sentimentul estetic se mai dezvoltă la un filolog de îndată ce acesta este convins de faptul că într'o lucrare filologică de o valoare ceva

mai înaltă autorul trebuie să se gindească și la forma sub care prezintă faptele, la partea estetică adecă a lucrării sale. Un filolog, ca ori-ce scriitor, nu trebuie să uite că și lui i se cere să scrie bine, și că știința își are și ea estetica ei.

Aceste considerațiuni ne conduc însă la a doua parte a chestiunii pe care ni-am propus s'o dezvoltăm astăzi, și anume la studiul metodei filologice.

Nu voiu expune aici pe larg în ce mod trebuie să procedeze filologul în fie-care categorie de cercetări ce intră în cadrul studiilor sale. Acestea sînt lucruri care se învață mai mult din practică, și cursurile mele precum și lucrările ce le vom face împreună vă vor iniția mai bine în această materie, decit o expunere teoretică, ori-cit de conștiincioasă ar fi ea. Voesc să amintesc aici numai cite-va fapte pe care trebuie să le aibă veșnic dinaintea ochilor ori-cine se ocupă cu filologia.

În filologie ca și în alte științe, nimeni nu trebuie să se încreadă orbește în ceea-ce s'a spus de alții. Dinaintea fie-cărui fapt filologul conștiincios este dator să pună un punct de întrebare. Și chiar atunci cînd avem de a face cu o autoritate în știință, este indispensabil să controlăm tot ce a afirmat ea. Nenumărate greșeli aū trecut dintr'o scriere într'alta din cauza lipsei de control din partea acelorora care aū primit, cu bună credință, rezultatul cercetărilor altora.

Un fel¹ de scepticism, nu descurajator însă, este de mult folos unui filolog. El ne întărește în credința că numai atunci putem fi siguri și mulțumiți de munca noastră, cînd singuri am examinat de aproape fie-care detaliu pe care se razimă argumentările noastre.

Disprețul pentru faptele cele mai mici nu trebuie să stăpînească nici odată pe filolog. Farmecul cercetărilor rezidă tocmai în cunoașterea cit mai multor detalii. Numai pentru un om care nu-și dă samă de scopul mai înalt al filologiei, lucrurile mici i se par neînsemnate. Un adevărat filolog dă fie-cărui detaliu însemnătatea cuvenită pentru că știe bine cit de mult i poate înlesni înțelegerea și deslegarea faptelor mai mari. Și în această privință foarte bine spune d. Steintal de Böckh că lui nimic nu i se părea mic, pentru că el considera ori-ce lucru în vederea unui tot¹⁾. Acei care nu înțeleg știința și caută s'o coboare la nivelul vederilor lor înguste, vor fi totdeauna gala să acuze pe un savant de pedantism, dacă în lucrările lui aduce înainte detalii peste detalii. Pedantismul însă nu consistă în a cita multe lucruri, ci în a le cita rău și nu la locul lor. Cine-și dă bine samă de aceasta, nu va putea disprețui nici odată filologia, spunînd că este o simplă «micrologie». Aceiași învinuire s'ar putea aduce ori-cărei științe.

1) *Zeitschrift für Völkerpsychologie*, t. XI, p. 81.

Cînd un filolog își începe cercetările cu convingerea că fie-care fapt își are importanța lui, curiozitatea de a afla în ce legătură stau fenomenele constatate de el urmează în mod inevitabil dorinței de a înregistra și aduna. Cît timp cine-va se mărginește numai la o înșirare de fapte, fără să se încerce să studieze raporturile dintre ele, știința nu se poate spune că a făcut mulți pași înainte, pentru că totul nu este de cît o simplă pregătire în vederea stabilirii unui adevăr. Pentru ca un filolog să ajungă mai departe decît un simplu înregistrator de fapte, imaginațiunea nu trebuie să-i lipsiască. Și prin aceasta nu înțelegem imaginațiunea care ne conduce la combinațiunile cele mai extravagante și îndrăznețe, ci aceea care ne permite să reconstituim raporturile ce există între mai multe fenomene, astfelîu precum s'au succedat ele în realitate, fără a le sili și schimba. Imaginațiunea poate conduce pe un filolog, ca și pe un artist, la ceva nou; ea nu-i poate ierta însă libertăți ce se permit unui poet. «Savantul,» zice d. Gaston Paris, «are nevoie de imaginațiune tot atît de mult ca și un artist, dar aceea pe care trebuie s'o aibă el este de altă natură. Ea îi arată combinațiuni de raporturi și nu de forme, de idei și nu de sentimente.»¹⁾ Nimeni nu poate

1) *Discours de réception à l'Académie française*, (28 ianuar 1897), Paris, 1897, p. 12.

da, de sigur, cui-va imaginațiunea. Atunci însă cind o avem și voim să ne facem filologi, numai critica științifică ne poate disciplina în așa fel în cit să nu îndrăznim să mergem mai departe de cit ne permit hotarele prescrise de faptele cunoscute de noi. Dacă în filologie, ca și în alte științe, unui ați mers prea departe cu concluziunile lor, aceasta nu se datorește unui exces de imaginațiune, cum se crede de obicei, ci unei imaginațiunii nedisciplinate.

Din lipsa de disciplină la un filolog mai rezultă că el este expus în fie-care moment să cadă în prăpastia încrederei prea mare în sine însuși. Când cine-va, printr'un singur joc de imaginațiune, ajunge să conceapă o idee care-l farmecă prin noutatea ei, fără să se întrebe dacă corespunde adevărului, o încredere prea mare în ușurința cu care a ajuns la o asemenea concepțiune îl face să desprețuiască pe aceia care pășesc mai încet, cu mai multă circospecțiune, dar mai sigur. De aici intransigența—dușmanul cel mai mare al științei, pentru că ne face să nu luăm în samă ideile ce ne contrazic. Și acolo unde lipsește respectul pentru ideile altora, nici odată nu vom găsi respectul pentru știință. De aceea nimic mai primejdios pentru un filolog decit să treacă cu dispreț peste opiniunea altora sau s'o discute cu idei preconcepute și intenții răutăcioase. Această procedare ne conduce în mod inevitabil la pamflet. Și să nu uităm că

Știința n'are nevoie de asemenea mijloace și că le poate lăsa, fără nici o pierdere, aceluia care scrie în vederea unor scopuri mai puțin înalte și chiar copilărești. Un filolog care se coboară până la pamflet ajunge în mod fatal să caute efectul pentru ca să-și pue personalitatea sa în evidență. În știință însă, mica noastră personalitate trebuie lăsată de o parte și vanitatea de a ne arăta fără greșeli să nu ne obișnuim până într'atit în cit să ne facem advocații slăbiciunilor noastre cu riscul chiar de a apăra o cauză pierdută. Există în știință, ca și în viața zilnică, o cinste care ne face să dăm dreptate altuia și să recunoaștem singuri rătăcirile noastre. Ori ce filolog care nu lucrează pentru punerea în relief a personalității sale, ci pentru progresul științei, să nu uite nici odată că și altul poate avea o părere mai dreaptă decât a lui, pentru că monopolul științei nu este dat nimănui.

Când cineva este pătruns de scopul înalt al științei și știe singur cit de mărginite sint puterile lui, este imposibil ca el să nu ajungă să prețuiască munca altora în căutarea adevărului, impunându-și drept o datorie respectarea aceluia ce lucrează alături cu el.

Erkenne dich, leb' mit der Welt in Frieden!

zice Goethe și acest sfat atit de înțelept n'ar trebui dat uitării de nici un filolog, de nici un om de știință. El ne îndeamnă să nu desprețuim

în activitatea noastră științifică nici o manifestare a spiritului omenesc intru cit ea ne înlesnește cunoașterea adevărului. O emulațiune nobilă și încurajatoare, o legătură strinsă și desinteresată, o stimă streină de orî-ce interese josnice se stabilește totdeauna între acei care țintesc la același punct, îndreptîndu-se pe calea spinoasă a științei. De aici iubirea pentru acei ce au muncit înaintea noastră și pentru cei ce lucrează împreună cu noi. De aici, într'un cuvînt, cultul pentru muncă—un zeu la care trebuie să ne închinăm mai mult decît orî-și-cînd astăzi. De aici, în sfîrșit, una din binefacerile cele mai mari ale orî-cărei științe, și în special și ale filologiei.

Dar o binefacere se completează prin alta, și influența studiilor filologice se întinde și mai departe. Un filolog devotat științei și care nu muncește numai de ocazie, își urmărește cercetările lui în liniște, fără să se întrebe dacă poate trage din ele vre-un folos practic imediat. Adevărata știință ca și arta trebuie să fie desinteresată. Cînd cine-va studiază faptele din considerațiuni practice și nu se gîndește decît la diferitele avantaje materiale pe care le poate avea din munca lui, fie-care din noi este în drept să-l denunțe ca pe un falsificator al științei și să-i amintească că știința nu trebuie confundată cu meseria, și că nu sintem în drept s'o măsurăm cu colul îngust al intereselor noastre zilnice. Dacă

filologia, ca și alte științe, își poate găsi aplicațiunile ei practice, nimeni nu trebuie să se gîndească la ele în momentul în care este preocupat de cercetările lui. Să nu pierdem aceasta nici odată din vedere, dacă nu vom să fim învinuiți de apostazie în contra științei. Să nu uite cei tineri că astăzi mai mult decît ori-cînd avem nevoie de o asemenea convingere, pentru ca să putem merge mai departe decît acei ce ne-au precedat.

Astfelî înarmați, vom putea pași cu încredere pe calea grea a științei. Vor fi momente poate în care vom rătăci și noi ca și alții; dar să ne gîndim atunci la cuvintele lui Ritschl cînd spunea că mai bine este să te înșeli chiar atunci cînd procedezi cu metodă decît să afli adevărul în mod intimplător și fără metodă.¹⁾

Acestea sint, Domnilor, ideile de care voîu fi călăuzit în cercetările mele. Profesiunea mea de credință — *oratio pro domo* — este făcută și ași fi foarte fericit cînd ași ști că ea a găsit ecoî în spiritele D-voastră.

1) *Opusculae philologicae*, Leipzig, 1879, t. V. p. 27.